

Yup Tung Jahpan Hte Seng Ai Shiga Ni Hpe Ndau Shapraw Dat Ai Lam A Ntsa, Shada Tsun Shaga, Bawng Ban, Sang Lang Dan Na Matu Hte, Bawng Ring Lam A Matu Ginlen Jaw Lu Na Matu Matsun

ကြံးသာသာပြန်ဆိုမှုများသည် အလွတ်သဘောပြန်ဆိုမှုများဖြစ်ပါသည်။ သေချာစွာ
စိစစ်အတည်ပြုလိုပါက အောက်ဖော်ပြပါ ဝဘ်ဆိုဒ်တွင် လွှင့်တင်ထားသော
မြန်မာ/အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ထုတ်ဝေမှုများနှင့် တိုက်ဆိုင်ကြည့်ရှုနိုင်ပါသည်။

<http://www.dop.gov.mm/?p=4618>

သို့မဟုတ်

<http://countryoffice.unfpa.org/myanmar/2014/12/19/11162/toolkit/>

Yup Tung Jahpan Hte Seng Ai Shiga Ni Hpe Ndau Shapraw Dat Ai Lam A Ntsa, Shada Tsun Shaga, Bawng Ban, Sang Lang Dan Na Matu Hte, Bawng Ring Lam A Matu Ginlen Jaw Lu Na Matu Matsun

Malawm Ni

*Ndai Matsun Laika A Yaw Shada Ai Lam Hpa Rai Ta? 2

*Ndau Shana Lam Ai Yup Tung Jahpan Hte Seng Nna,
Bawng Ban Ai A Yaw Shada Ai Lam 3

* Ndai Matsun Hpe Kadai Jai Lang na? 4

* Ndai Bawng Ban Lam Hpe Woi Galaw Na Matu
Nang Gara Hku Hkyen Lajang Na? 5

* Yup Tung Jahpan Hta Na Jai Lang Mai Ai Shiga Madung Ni 6

* Yup Tung Jahpan Hpe Kadai Ni Jai Lang Na? 12

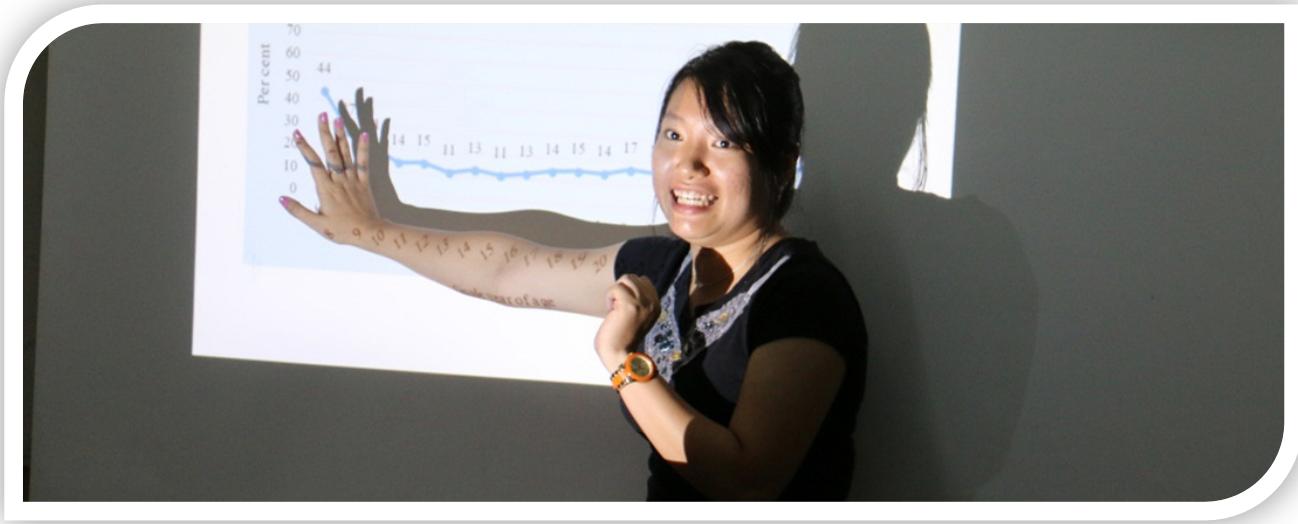
* Ndau Shabra Ai Yup Tung Jahpan Hpe Sang Lang Dan Ai
(Sh) Bawng Ban Ai Lam Ni Hpe Gara Hku Ningtan Shinggin Na? 14

* Sang Lang Dan Na Hte Seng Ai Ga Nchyan 22

* Bawng Ban Lam Hta Shang Lawm Ai Ni A Gasan Jahpan 23

1- Yup Tung Jahpan Hte Seng Ai Shiga Ni Hpe Ndau Shapraw Dat (**Kachin**)
Ai Lam A Ntsa, Shada Tsun Shaga, Bawng Ban, Sang Lang Dan Na
Matu Hte, Bawng Ring Lam A Matu Ginlen Jaw Lu Na Matu Matsun

Ndai Matsun Laika A Yaw Shada Ai Lam Hpa Rai Ta?

Masha jahpan magam dap a yup tung jahpan hpajang rung kawn, yup tung jahpan hte seng ai ndau shana lam ni hpe mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn, kahtawng ning chyawng madang hku asung jashawn jai lang lu na matu, ninghtan shinggin ai lam, bawng ban jahta ai lam ni hta garum lu na matu, n dai matsun laika hpe ka jahtuk ya ai re. N dai matsun hpe, 2014 masha hte nta jahpan ni a lam, tsun jahta bawng ban ai lam shagu hta jai lang na matu re.

Ndai matsun gaw buga ginra uphkang hpung ni hte, bawng ring masing gran ai ni, mung shawa hte seng ai salang ni, shawa masha akyu hpe galaw ya nga ai wuhpawng ni, sut hpaga hte kun rai shapraw ai ni, hpaji munu ni, hpaji sawk ninghkrin ni, jawngma ni hte yu maya mungchying sha ni yawng akyu kaja hkam la lu na matu, gara hku jai lang mai ai ngu ai hpe sang lang dan ai hta garum shingtau ya nga ai.

Ndai matsun gaw, mung up du ni hte bawng ban jahta ai shaloi pru wa mai ai ga san ni hpe tai htang lu shangun nga ai. Dai majaw ndai matsun gaw, nang hpe hkrak dik ai bawng ban lam hte shachyam shabra lam galaw na matu garum ya nga ai. Yup tung jahpan a mahtai hpe, mung up du ni kamhpa ai hte, gara hku jai lang na ngu ai lam ni grau dam lada hkra chye na wa shangun nga ai.

Jahpan ni hpe, shani shagu na bungli lamang ni a matu grau akyu jashawn lu hkra, bawng ban ai lam hta shang lawm ai ni a hpaji jaw ai lam ni nang hkam la na matu n -gun atsam jaw nga ai.

Ndai matsun hpe shinggyim atsam ningja rawt jat wa hkra shakut ai, mare htingnu zuphpawng (sh) bawng ban hpawng hte, mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn hte rau nga masha wuhpawng madang hku galaw ai yup tung jahpan asung jashawn sharin bawng ban hpawng ni hkan jai lang mai ai. Bawng ban ai lam hpe, shang lawm na ni sa manu ai shara (jawng gawk, rung gawk, rau hpawng ginra) hkan htap htuk manu ai ladat hku galaw mai ai. Ndai matsun hta, bawng ban ai shaloi loi hkra jai lang mai ai lai ladat nkau mi hpe hpaji jaw da tim, nang hku nna shang lawm ai ni yawng, bawng ban lamang hta shang lawm wa hkra, ladat ningnan ni jai lang mai ai. Nang hku nna lai wa sai aten hta wuhpung (sh) jawng ni jai lang ai awng dang ai ladat ni hpe mung jai lang mai ai.

Ndau shabra ai yup tung jahpan hte seng nna bawng ban ai a yaw shada ai lam ni

Nang hku nna mung shawa hte seng ai bungli galaw ai ni (Asuya hkring mang ni hte magam dap ni), shinggaim nga pra lam manghkang amyu myu a matu daw jau nga ai mung shawa wuhpung/hpawng ni (amyu baw sang, makam masham, ahkaw ahkang rap ra lam hte seng ai mang hkang ni, etc), dinghkrai, mung masa wuhpung ni, hpaji mu nu ni, sawk sagawn hkaja ningkrin ni hte kaga myit lawm ai hpung ni hte bawng ban ra na re.Bawng ban ai lam hpe nga ginra shagu na ni a matu ningtan shinggain la ra na re.

Bawng ban jahta ai lam ni a yaw shada ai lam madung gaw, dinghkrai, ginra shagu na ni hte kaga uphkang du ni a matu yup tung jahpan ndau ai lam hpe tau hkyen lajang ya na matu the, shawa masha ni chye na hkam la shut ai lam ni hte n tsen ai lam hpe jasan ya na matu rai nga ai. Pan dung gaw, bawng ban lam hta shang lawm ai ni yawng, shanhte a shani shagu na dinghkrai hte wuhpawng a magam bungli ni a matu, yup tung jahpan gaw ahkyak nga ai ngu ai hpe, grau grau manu shadan chye na matu re. Bawng ban ai hta shang lawm ai ni yawng, yup tung jahpan hpe mai lu la ai shaloi, gara hku jai lang na ngu ai myit manaw hpe hkrang shachyaw la lu na re.

Bawng ban lam hta shang lawm ai ni yawng, masha jahpan magam dap a shamu shamawt lam the, yup tung jahpan ndau shabra na da da ai aten hpe chye la lu na rai nna; yup tung jahpan ndau shabra ai hte seng ai arung arai ni hpe gara shara kaw, gara hku lu la mai ai lam chye na ra ai.

Ndai bawng ban hpawng a lak lai ai yaw shada lam ni gaw:

i.yup tung jahpan hpe jai lang na zawn san ai ni hte jai lang nga ai mung shawa ni, jahpan hpe atsawm chye na ai hte jai lang lu hkra , jahpan ntsa kam ai myit gaw gap ya na matu.

ii. Yup tung jahpan hpe ndau shabra ai hte, jai lang lu na matu woi awn galaw gun hpai lam hta, asan sha mu mada lu ai lam hpe sharawt shatsaw na matu.

iii. Yup tung jahpan hte dai hpe tara shang, myit lawm ai wuhpawng ni gara hku jai lang na ngu ai hte seng nna, jahkring hkring san ai (sh) san chye ai ga san ni hpe htai ya na hte chye na hkam la shut ai lam ni hkoi mat na matu.

Ndai Matsun Ni Hpe Kadai Jai Lang Na?

Ndai matsun ni gaw, 2014 yup tung jahpan mahtai a ahkyak ai lam ni hpe chye na ai hte, bawng ring masing, sut hpaga masing, wuhpawng a matu bawng ban lam hte kaga lam ni a matu, yup tung jahpan hte seng nna jahta let jai lang nga ai dinghkrai ni, du gyi salang ni, wuhpung ni jai lang na matu yaw shada ai re.

Ndai matsun hta lawu na wuhpung ni gaw ahkyak madung hku bawng ban lam hpe woi galaw na matu hpaji jaw da ai:

- Wuhpung (sh) amyu baw sang a ningbaw ni.
- Mungbawng rapdaw kaw lawm ai myit su ni.
- Buga ginra (sh) htung lai hkringtawng ningbaw ni.
- Shinggyim wuhpawng rawt jat lam galaw ai wuhpung ni (NGOs, INGOs, Num ni, ramma ni, hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni hte, kaga wuhpung ni)
- Arawng aya kaba ai asuya magam gun ni (asuya hkringmang dap (sh) magam dap kaw na ni)
- Mare ningtawn a yup tung jahpan komiti ni hte malawm ni.
- Mungdan madang hte buga ningtawn bawng ring lam a matu yup tung jahpan hte seng nna woi tsun jahta mayu ai ningbaw ningla ni.

Ndai Bawng Ban Lam Hpe Woi Galaw Na Matu Nang Gara Hku Hkyen Lajang Na?

Yup tung jahpan rung kaw nna, arung arai hte dai arung arai hpe gara hku jai lang na ngu ai matsun ni hpe lajang ya da ai. Woi awn ai wa hku nna, dai arung arai ni hta lawm ai lam ni hpe atsawm hkau chyap da ra ai sha n-ga, hpa baw a matu re ngu ai hpe chye na da ra ai.

Nang hku nna, ndai matsun laika hta lawm ai lam ni hpe hti nna, chye na da ra ai. Grau nna yup tung jahpan hpe jai lang lam, akyu ara hte jai lang na ni a lam chye na da ra ai.

Ndai bawng ban lam hpe woi galaw na ni yawng, lawu de madun da ai jai lang na lakung lakap ni the, hpang daw de bai kahtap jaw na shiga jahpan ni hpe shawng hkau chyap na matu htet shana ga ai (ndai ni hpe internet www.dop.gov.mm hte <http://country office.unfpa.org/myanmar> ni hta mai lu la ai):

1. Tau ndau shabra ai 2014 Myen Mungdan a yup tung jahpan mahtai (Augusts 2014)
2. Nang chye da ra ai tau ndau shabra ai yup tung jahpan mahtai.
3. Yup tung jahpan rung kaw hpa baw byin nga ai/galaw nga ai.
4. Jaw ai Myen Mungdan yup tung jahpan re lam teng hkra galaw ai– ninggam hte ninggam
5. Tau hkrau shapraw dat ai mahtai ginchyum
6. Yup tung jahpan hte seng nna jahkring hkring san ai ga san ni hte mahtai ni.

Yup tung jahpan hte seng ai lam ni hte hkau chyap ngut ai hpang, shawa masha hte shara (jawng gawk, gawknu, nta, rung, gang bang, etc) hta hkan nna tang du hkra woi awn bawng ban lu na ladat hpe daw dan ra ai. Ga shadawn, mau mwi madun ladat gaw masha wuhpawng a matu tang du mai ai zawn, ginsup lamang hte ga san kadun gaw ramma ni hta tang du mai ai).

Bawng ban lam hta shang lawm ai ni yawng hpe, jai lang na arung arai (lakung lakap ma hkra) garan jaw da ra ai. La ma nang hku nna, grau sang lang hkra chye mayu ai ga san nga yang feedback2014census@unfpa.org de email hte shagun nna san la mai ai.

Yup Tung Jahpan Kaw Na Jai Lang Mai Ai Shiga Madung Ni

Bawng ban lam ngut ai aten hta shang lawm ai ni chye na sai ngu ai hpe lawu na lamang madung ni hte shadan shadawng dan ra ai.

1. Shawa masha ni manu dan ai shiga ni hpe jahpan hta la ai March/April 2014 aten hta jaw ya sai. Ya ten hta shawa masha ni dam lada ai hku jailang lu ai sumtang pru wa lu na matu, dai shiga ni hpe mazing mahkawng ai, jep sagawn ai lam ni ding yang galaw nga ai. Mung shawa ni, jahkring jahkra tau hkrau jai lang lu na matu ndau shabra ai lam hpe, Augusts 2014 hta ndau shabra ngut sai re. Jahtum mahtai ndau shabra ai lam hpe 2015 May shata hta galaw na matu dada ai hte, matut nna sha chyip shinggyin la lu ai sumtang ni hpe 2015 November shata hta matut ndau shabra mat wa na re.
2. Jahtum na mahtai madung gaw mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn, kahtawng ningchyawng ni a masha jahpan hte nga pra sut ring masa ni a kum la ni hpe chye la shangun na re. Shachyip shagrin la lu ai sum tang ni hta, shangai chying hkai lam, si hkrung si htan lam, bu htawt lam hte mare kaba byin wa ai lam, hpaji lam, hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni a lam, ma ni hte ramma ni, asak kaba sai ni, bungli bungsi lam, num la jahpan hte kaga lam ni hte seng ai lak san sumtang ni lawm na re.
3. Yup tung jahpan a mahtai gaw, anhte a kashu kasha ni hte anhte yawng a matu akyu kaja pru na re. Mungdan shagu gaw masing, bawng ring lam hte grau tang du hkra daw jau lu ai lam the, masha nga pra madang sharawt na matu, masha jahpan hte seng ai npawt nhppang jahpan ni ra nga ai. Tang du ai masing masa gaw, mungdan a masha jahpan hte seng nna, prat madang dep ai, jaw ai, gu ji gu yang lawm ai shiga ni a ntsa mahta ra ai re. Yup tung jahpan a mahtai gaw, uphkang ai asuya hte masing tara jahkrat lam, mung shawa uphkang hparan hpareng lam kung hpan wa hkra galaw lu na lam masa ni hpe byin tai wa shangun nga ai.
4. Yup tung jahpan a lak lai ai lam gaw, masha jahpan hte seng nna guji guyang jahpan hte lawu tsang up hkang ginra na shiga ni hpe jaw ya lu ai lam re. Mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn, kahtawng ningchyawng na masha jahpan hpe chye lu mai ai. Dai hta mahta nna seng ang ai up hkang du gyi salang ni hku nna, hka, wan, shadu sha na wan shat, num la ramma ni a hkamja lam hte seng nna gawn lajang lam; ma ni a laika sharin jawng ni; ramma ni a bungli bungsi hte atsam ningja jat ya na lam ni hte seng ai magam bungli ni a matu grau hkrak ai hku daw dan la lu shangun nga ai. Yup tung jahpan gaw masha nga pra lam madang tsaw wa hkra hte, byin pru nga ai mang hkang ni hpe hparan lu na lam ni a matu garum ya nga ai.
5. Yup tung jahpan gaw, mungchying sha ni, mungdan, mungdaw, mare ninghtawn buga kahtawng hkan na uphkang ai ni a daw dan lam ni jaw nga ai kun? Shanhte a daw dan hparan ai

lam gaw mung shawa hpe akyu jaw nga ai kun? ngu ai lam ni hpe jep joi lu shangun ai majaw, Democracy mung masa gaw gap lam a matu mung ahkyak madung rai nga ai.

Ga shadaw – Lam galaw ai masing hta, lam galaw ai ni gaw, ndai lam hpe masha hte jak leng kade lai hkawm na ngu ai shiga jahpan hpe jai lang ra nga ai. Daw dan ai lam ni gaw jai lang na akyu ara hte hkrat ang ai (sh) rang ra ai lam ni hte mahkri shawn matut mahkai ra ai. La ma hkrat ang ai (sh) rang ra ai lam gaw jai lang na masha wuhpawng hpe akyu n jaw yang, shawa masha ni magam bungli hte seng nna, sang lang dan na matu hpyi shawn wa na ra ai.

6. Anhte a mungdan na masha ni a lam anhte grau chye magang, buga uphkang salang ni hte shawa ni, anhte a ra kadawn lam ni hpe grau chye wa nna, grau tang du ai lam ni hte jahkum shatsup la lu na re. Dai gaw, ningbaw ni hte masing woi galaw ai ni, shanhte daw jau ai shawa a man hta grau dan leng ai hku sang lang lu ai lam byin tai shangun na re.

7. Anhte gaw, ningbaw ni, shawa a matu bungli galaw ai ni, shawa hpe daw jau ai ni, n bung ai wuhpawng a gawng malai ni, rai ga ai hte maren, anhte gaw yup tung jahpan hpe anhte a ginra masha ni, rung, jawng ni hte wuhpawng ni jai lang lu na matu garum ya ra ga ai. Anhte hte hkrum zup ai ni hpe shiga ginlen jaw ai hte, shanhte yup tung jahpan kaw na lu la ai shiga ni a ntsa grau myit shang sha wa hkra n-gun jaw ra ga ai.

Dai hta sha n-ga, nang hku nna yup tung jahpan hta la ai shaloi mahkawng la lu ai shiga nkau mi hpe, dan leng hkra htawng madun ai hte, bawng ban lam hta shang lawm ai ni a matu gara hku akyu rawng ai lam ni hpe tsun dan mai nga ai. Lawu na jahpan gaw, bawng ban lam hpe myit sharawt garum na matu hte, Myen mungdan a 2014 yup tung jahpan hta shinggyin ai shaloi shinggyin la lu ai, jai lang mai ai lam ni hpe, jep joi yu lu na matu yaw shada ai re.

Yup Tung Jahpan Shiga Hte Dai Hpe Jai Lang Mai Ai Lam Ni

Yup Tung Jahpan Shiga	Jai Lang Mai Ai Lam Ni
Masha Jahpan Hkrang	<ul style="list-style-type: none"> • Masha jahpan hkrang hpe chye da lu ai lam gaw, munghpawm asuya hte buga ginra uphkang salang ni ya jang galaw ra, daw jau ra nga ai lam (hpaji, hkamja lam, nta, hka, wan, etc) ni the, du na ra ai aten a matu, mungdan sut rai ni hpe gam garan lang lu shangun nga ai. • Sut hpaga ga ai masha ni, masha jahpan hkrang hte masha jahpan kum la (num,la, ma, asak kaba sai ni, atsam rawng ai ni, etc) hpe jai lang nna shahte a sut hpaga ginra hpe daw dan la lu shangun nga ai. • Ginjaw (sh) buga ginra na uphkang ai ni, masha jahpan hpe jai lang nna lam, gat, tsi rung, htaw wa htaw sa zawn re ai npawt nhppang gaw sharawt ra ai lam ni the seng nna daw dan ai hta jai lang lu nga ai. • Asuya n re ai wuhpung (NGOs ni, mung shawa akyu galaw ai hpung ni hte shawa nga pyaw lam gaw gap ai ni shanhte a bungli masing hte lu la mai ai akyu ara ni a lam, masing gran ai hta masha jahpan hpe jai lang lu nga ai.

	<i>Jai lang ai ni: Munghpawm asuya, buga ginra uphkang salang ni, sut hpaga galaw ai ni, hpaji mu nu ni, hpaji sawk tam sagawn ai ni, Asuya n re ai mung shawa wuhpung ni, shawa akyu a matu daw jau ai ni.</i>
Asak	<ul style="list-style-type: none"> Masing woi jahkrat ai ni hte, nga ginra masha ni, n bung ai asak pang a matu, n bung ai garum shingtau lam galaw lu na matu yup tung jahpan ni hpe jai lang ra ai re. Dai hta jawng ni, jawng sara/num ni, jawng lung ai ma ni a matu sharin achyin lam hta ra ai arung arai ni, ma ni hpe yu lakawn lam hte tsi gawk ni; hkamja lam ginjaw rung ni; shangai chying hkai lam hte seng ai hkamja dap ni; ma shangai ai num ni a matu chye da ra ai lam ni sharin jahpat ya ai lam ni; asak kaba sai ni a hkamja lam yu gawn bungli ni; etc lawm nga ai. Dai hta sha n-ga, asak pang garan da ai jahpan hpe chye lu ai lam gaw mungdan a Democracy gaw gap lam hpe garum ya nga ai. Hpa majaw nga yang, masing woi jahkrat ai ni hte myit lawm ai wuhpawng ni hpe, me bang lu ai masha jahpan daw dan la lu ai hte, ra lata poi atsawm sha lu galaw hkra masing jahkrat daw dan la lu shangun nga ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Hpaji masing gran ai ni, hkamja lam masing gran ai ni, shinggyim akyu masing gran ai ni, buga ginra nga masha ni, sawk sagawn ninghkrin ni, sut hpaga bungli hte seng ai lam ni, ra lata poi masing woi awn ai ni.</i></p>
Shinggyim maka	<ul style="list-style-type: none"> Num la masha jahpan gaw, buga ginra nga masha ni, lam amyu myu a matu masing gran ai ni, buga up hkang salang ni hte, mung shawa a kyu galaw ya ai wuhpung ni hpe, la kasha ni hte num kasha ni a lapran na galaw lu ai atsam hte ahkaw ahkang ni shai hkat ai hpe chye na la lu shangun nga ai. Ga shadawn – sut hpaga lam hte, wuhpawng kata na magam bungli a matu kadai galaw ya lu na, wuhpawng a matu daw dan hparan ai lam hpe kadai galaw na, sut rai ni (nta, sut gan), etc) hpe kadai madu nna, jum tek ai ngu ai ni hpe anhte chye la lu ga ai. Dia jahpan ni gaw, wuhpawng hta num la hte seng nna, rap ra lam nnga ai hpe madi madun ai lam a matu ra ahkyak nga ai. Up hkang ai ni hku nna num hte la ni a shai hkat ai jahpan, numla ni a buhtawt hkawm ai hta shai hkat ai jahpan, num sha hte la sha shangai ai jahpan ni hpe jep joi yu ai lam hta jai lang mai nga ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Hpaji hte seng nna masing woi galaw ai ni, hkamja lam hte seng nna woi galaw nga ai ni, shinggyim nga pra masa hte sut masa masing galaw ai ni, nga pra masa hpe hkaja ai ni, sawk sagawn ninghkrin ni.</i></p>
Dinghku de ai masa	<ul style="list-style-type: none"> Masing gran ai ni the, shinggyim nga pra lam hte seng ai hpaji ninghkrin ni hku nna, dinghku gaw de lam, shangai chyinghkai ai hte seng ai hkamja lam the, shawa a matu ra kadawn ai nta ni a lam ni hte seng nna ningmu ningnan ni lu la lu nga ai re. Grau nna, yup tung jahpan gaw dinghku de sai ni, dinghku nde ai ni, gai da ni, dinghku bra ayai lam ni hte seng ai shiga ni hpe jaw ya nga ai. Dinghku lam hte seng nna chye da ai lam gaw, gai da ni, num ni woi awn ai dinghku ni a matu bawng ring lam hta garum ya lu nga ai.

	<p><i>Jai Lang Ai Ni: Hkamja lam masing woi awn ai ni, nta masing hpe woi awn ai ni, nga pra masa hte seng nna makawp maga lam galaw ai ni.</i></p>
Dingku ni a hpawng de nga ai shadawn shadang	<ul style="list-style-type: none"> • Ndai yup tung jahpan gaw, ginra nga masha ni hte masing gran ai ni nta dingku ni a ra kadawn ai lam ni the, kaga dingku hte seng ai lam ni hpe chye la shangun nga ai. Ga shadawn – dingku ni a kaji/ kaba, shadawn shadang gaw marai langai a ntsa kaw dingku masha kade shamyet shanat nga ai, dai zawn re lit li lam kaw na shalawt na matu ganing re ai lamang ni galaw ya ra ai ngu ai hpe uphkang ai ni chye na la lu mai nga ai. • Bungli masing ni gaw dingku ni a ra ahkyak dik ai lam ni hpe rawt jat galu gaba shangun nga ai. Ga shadawn – num ni dingku a kan bau bungli hpe woi awn ai (sh) mani dingku a kan bau bungli lam hpe woi awn ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Wuhpawng nga pyaw lam masing galaw ai ni, ma ni a galu kaba lam masing galaw ai ni, hpaji masing galaw ai ni, sut hpaga galaw ai ni, ginra nga masha ni.</i></p>
Hpaji hte laili laika chye ai lam	<ul style="list-style-type: none"> • Yup tung jahpan gaw, masha nga pra madang a hpaji madang hte seng ai shiga hpe jaw ya nga ai. Hpaji madang hte tsang, laika sharin jawng ni a atsam hte masat shadang, atsam dat lu ai machye machyang tsang ni gaw ahkyak ahkya hku chye da ra ai lam ni rai nna, uphkang salang ni hku nna, jawng gaw gap lam hte sara/num ra kadawn nga ai shara ni hpe daw dan ai the, arang bang ai lam ni galaw lu na matu garum ya nga ai. • Hpaji hte laili laika chye ai jahpan gaw masing gran ai ni hkamja lam, HIV/AIDS, tsin yam ai a matu hkyen lajang lam hte hparan hpareng lam, etc, ni a matu kaja dik ai ladat ni hpe lata la lu shangun nga ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Hpaji masing gran ai ni, shiga hte matut mahkai lam masing woi gran ai ni, bawng ring masing gran ai ni, sut hpaga hte seng ai ni, hpaji mu nu ni.</i></p>
Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni	<ul style="list-style-type: none"> • Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni a jahpan gaw, shanhte hpe lak san garum shingtaw lam hte seng ai masing jahkrat lu na matu garum ya nga ai. Masing gran ai ni ndai jahpan ni hpe lawu na lamang ni a matu jai lang mai nga ai. <ul style="list-style-type: none"> - Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni nga ai httinggaw hpan ni chye lu na matu. - Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni hte rau nga ai masha ni a sut hpaga lam bawng ring wa hkra lak san lamang ni lajang ya lu na matu; hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni a bungli bungsi hte shang gumhpraw ni hpe jep joi yu na matu. - Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni a matu lak san lamang ni (bungli galaw lu na shara ni (sh) jawng gawk ni, etc) htap htuk hkra galaw ya na matu. - Yup tung jahpan hpe mahta nna grau dam lada ai hku sawk tam hkaja lam galaw lu na matu. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Shinggyim ngwi pyaw hkamja lam a matu daw jau ai ni, sut masing woi awn ai ni, hpaji masing woi awn ai ni, hkamja lam masing woi awn ai ni, buga ginra nga masha ni.</i></p>

Shanu nga ai shara hte shawng de shanu nga lai wa ai shara	<ul style="list-style-type: none"> Yup tung jahpan gaw, masing gran ai ni hpe, mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn, kahtawng ningchyawng ni hta nga ai masha ni hte, shanhte a shamu shamawt nga pra masa hpe chye la shangun nga ai. Dai gaw, bu ga ginra ni hta nga ai masha ni a matu daw jau ai lam (hka, nta, tsi mawan hkamja lam, mi hrap wan, shim lam, etc) masing a matu ahkyak nga ai. Masha ni kaga ginra de bu htawt nga pra ai lam yawm mat hkra up hkang ai ni, zai ladat kaja ni gin shalat la lu shangun nga ai. Ga shadawn – bungli bungsi lu na matu gin shalat ya ai, gat lawk hpaw ya ai, hkamja lam hte seng nna lit la ya ai, hpaji lam, mi hrap wan, san seng ai hka, htaw wa htaw sa, etc). <p><i>Jai Lang Ai Ni: Mare a matu masing gran ai ni, hpaji masing gran ai ni, hkamja lam a matu masing gran ai ni, sut hpaga hte seng ai ni.</i></p>
Magam bungli hte magam bungli galaw ai hta shang lawm ai lam	<ul style="list-style-type: none"> Bungli hte seng ai shiga jahpan ni gaw mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn, kahtawng ningchyawng madang ni hkan na bungli n lu ai masha jahpan law ai shara ni hpe chye ginhka la lu shangun ai sha n-ga, ginra kata hte shinggan na mai galaw ai bungli bungsi ni hpe mung tsun dan ya nga ai. Yup tung jahpan hta la ai aten hta, bungli lama ma hta galaw gun hpaing nga ai masha ni hpe shanhte galaw nga ai shara (jak rung) a magam bungli hte sut masa ni hpe daw dan lu na matu, bungli shara hte madung galaw ai bungli shara ni a lam san la ai re. Ndai shiga jahpan ni gaw, sut hte bawngring masing jahkrat ai ni hku nna, bungli bungsi hte hpaji, nga pra madang, asak, dinghku masa, etc, zawn re galai mat chye ai lam ni a lapran na matut mahkai lam hpe atsawm chye na la shangun nga ai. Buga ginra gat lawk hte htuk manu ai kun rai galaw shapraw ai lam atsam jat ya ai lamang ni hta arang bang lu na matu daw dan la lu shangun nga ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Sut magam bungli, sut masing gran ai ni, masha akyu daw jau lam masing gran ai ni, bungli bungsi hte seng ai magam dap ni.</i></p>
Nta httingtsip ni a masa	<ul style="list-style-type: none"> Yup tung jahpan gaw, up hkang ai ni hku nna nta httingtsip ni a masa, mungdan, mungdaw, ginwang, mare ninghtawn shagu na nga pra madang ni chye lu na matu shiga jahpan mahakwng da ya nga ai. Ndai shiga jahpan ni hpe bawng ring masing gran ai ni hku nna, mung masha ni a, nta ra kadawn lam, manu hkyam sa ai nta, grau grau matsan mat wa ai ginra ni hta matsan lam yawm mat hkra galaw ra dik ai lamang ni a matu masing jahkrat ai hta jai lang ra nga ai. Masing gran ai ni hte buga ginra uphkang ai ni, nga pra lam a matu ru di jai lang ra ai, lu hka, myi hrap wan, shadu sha na wan n'shat, etc., ni lu la nga ma ai kun/ ra kadawn nga ai kun? ngu ai hpe grau chye na la lu nga ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Nta httingtsip masing gran ai ni, bawng ring masing gran ai ni, sut masa hpaji mu nu ni, hpaji mu nu ni.</i></p>

Ayan shangai ngai re ai ma jahpan	<ul style="list-style-type: none"> Yup tung jahpan gaw uphkang ai ni hte, nga ginra masha ni hpe n bung ai buga ginra hkan na, ma shangai na asak aprat ram ai nu num ni shangai ai ma jahpan ni hpe chye la lu shangun nga ai. Dai jahpan gaw mungdan a ma shangai lam hte seng ai hkamja lam, hkum gawng li ai manu ni hte ma ni hpe yu gawn ai lam, ya aten na jawng ni hte du na ra ai aten hta nga wa ra ai jawng ni a lam, daw dan na matu ra ahkyak nga ai. Masing gran ai ni hku nna, Myen mungdan a masha jahpan law wa mai ai madang hpe daw dan lu ai hte, dai masa a matu hkyen lajang ai magam bungli ni a lam daw dan la lu shangun nga ai. <p><i>Jai Lang Ai Ni: Hkamja lam masing gran ai ni, hpaji masing gran ai ni, shangai chying hkai lam hte seng ai hkaja dap ni, hpaji mu nu ni.</i></p>
Maigan mungdan de nga ai Myen mungdan masha ni	<ul style="list-style-type: none"> Ndai jahpan gaw masing gran ai ni hte buga ginra uphkang ai ni, maigan de nga ai Myen mung masha ni buga de bai nhtang wa mayu na matu, nga pra masa hte seng ai (hkamja lam, hpaji lam, bungli bungsi, nta, etc) ni alaw wa nga hkra galaw lu na matu garum ya nga ai. Uphkang salang ni hku nna maigan de nga ai Myen mung masha ni Myen mung de bai wa mayu ai hte, mungdan bawng ring lam hta shang lawm gun hpai wa hkra lau la lu na matu masing kaja jahkrat lu na re. Mai gan de nga ai Myen mung masha ni a labau kadun ni hpe chye da ai lam gaw, mungdan a masing gran ai ni hku nna, mai gan de nga ai myen mung mungchying sha ni, shanhte a gumhpraw, hking rai ni, jai lang ra ai arung arai ni, etc, zawn re ai ni Myen mungdan de shagun wa hkra ladat kaja ni gaw gap la lu shangun nga ai. Dai gaw, mungdan hte mung masha a bawng ring lam hpe lak lai ai hku akyu jaw nga ai.
Si hkrung si htan	<ul style="list-style-type: none"> Yup tung jahpan gaw, jahpan la ai shata 12 laman htinggaw shagu na si ai masha jahpan mahkawng da ai re. Ndai jahpan gaw, mungdan masha ni a si hkrung si htan shadawn shadang hte si hkrung si htan grau byin ai ginra ni a lam, chye lu na matu asung shang nga ai. Dai jahpan ni hte uphkang ai ni gaw, si hkrung si htan byin pru mai ai mabyin masa ni hte, dai zawn re mabyin kaw na makawp maga na hte asak galu na matu makawp maga bungli lamang ni hpe chye na la mai nga ai. Si hkrung si htan jahpan gaw, uphkang ai ni hte mung shawa ni du na ra ai aten na masha law htam wa mai ai shadawn shadang hpe chye la shangun nga ai. <p><i>Jai Lang AI NI: Hkamja lam masing gran ai ni, nga pra masa ngwi pyaw lam galaw ai ni, ma kanu ni hte ma ni a hkamja lam masing galaw ai ni, hpaji mu nu ni, masha jahpan hpaji ninghkrin ni.</i></p>

Yup Tung Jahpan Hpe Kadai Ni Jai Lang Na?

Yup tung jahpan hta la ai aten mahkawng la lu ai shiga hte jahpan ni gaw, dam lada ai asuya magam dap ni (Mungdan a up hkang du salang ni, mungdaw uphkang du salang ni, ginwang daw uphkang du salang ni, mare ningtawn uphkang du salang ni, mare lawk/ kahtawng ningchyawng uphkang du salang ni), buga ginra masha ni hte buga ginra ningbaw ningla ni, asuya n re ai wuhpung ni (NGOs), mung shawa akyu galaw wuhpung ni (CSOs), hpaji sawk ninghkrin ni, jawngma ni, sut hpaga bungli ni, mung shawa hte kaga wuhpung a malawm ni jai lang na re. Masha shagu yup tung jahpan hpe ja gumhpraw manu n jaw ra ai sha jai lang mai ai.

a) Mung hpawm, mungdaw, ginwang hte mare ningtawn madang na uphkang ai ni

Mungdan hte buga ginra madang mung up salang ni, yup tung jahpan hpe hkamja lam, hpaji, bungli bungsi, nga ngwi nga pyaw lam, htaw wa htaw sa hkawm sa lam, etc, ni hkyen lajang ai hta jai lang na re. Mung up salang ni hku nna gara shara kaw laika sharin jawng nnan gaw gap na, sara/ma kade ra na?, sharin achyin lam a matu arung arai kade ra na?; gara ginra hta hkawm sa na matu mawdaw lam, wan leng lam, gat, etc ni ra na?, tsi rung kade, tsi gawk kade hkaja dap ginra kade ra na?, masha jahpan hte ra ai lam ni hpe yu nna gara shara kaw dai lam ni hpe galaw na?, ma ni hpe yu gawn ai ginra kade ra na?, gara shara kaw kadai ni dai ginra kaw garum shingtau daw jau na? ngu ai lam ni hpe daw dan la lu na re.

Grau nna, mung up salang ni hte buga ginra uphkang salang ni, yup tung jahpan hpe san seng ai hka, myihprap wan, wan shat hte byin mai ai nta httingtsip ni galaw lajang ya na matu ginra shara ni masat ai hta, jai lang na re. Dai hpe ya yang hta la lu ai yup tung jahpan hta mahta nna, du na ra ai aten na masha jahpan a matu jai lang ai re.

Gingra shara ni hkan na masha marai kade, n bung ai bungli hte jak rung ni law law hta galaw nga ai ngu ai lam hpe chye lu ai lam gaw, mung up salang ni hpe, du na ra ai aten na bungli ni a matu ra kadawn ai atsam hte wunkat ni lajang ya ra ai lam hpe chye la lu shangun nga ai.

b) Myit lawm ai wuhpung ni hte dat kasa wuhpung ni

Yup tung jahpan hpe, mung masa /shinggyim nga pra masa galaw ai ningbaw ningla ni hpe shingkang ka-up lu ai party wuhpawng ni hte kaga myit lawm ai wuhpung ni, dam lada hkra jai lang lu na re. Dai ni gaw, yup tung jahpan hpe shanhte party a amtu me lu hkra shakut ai lam hta lang mai nga ai. Dai wuhpung ni hta num ni a ahkaw ahkang, ma ni a ahkaw ahkang, ramma hte mung masa hte, kaga wuhpawng bungli galaw ai ni mung lawm nga ai.

c) Sut hpaga bungli lamang

Yup tung jahpan gaw, na a ginra de sut hpaga magam bungli ningnan ni du wa hkra garum ya nga ai. Sut hpaga magam bungli rai n shachyen shi yang, a rang bang na wa shawng nnan myit ai gaw, masha re. Kadai ni nga ai? Shanhte ram ging ai atsam rawng ai masha ni re kun? Kadai ni kun rai mari lang na ma kun? ngu ai lam hpe shawng myit ai re.

d) Shawa matut mahkai rai

Shawa matut mahkai lam galaw ai ni gaw, yup tung jahpan hpe, mabyin masa ningnan ni hpe tam sawk sagawn lam, lak lai ai ga ngau ni ka ai lam, masat masa sumla hkrung ni galaw ai lam ni hta jai lang mai nga ai. Yup tung jahpan gaw shawa matut makai bungli galaw ai ni, shadan shadawng mayu ai, hten run mai ai, garum shingtau makawp maga la ra ai wuhpawng hte seng ai ngang kang ai jahpan ni hpe jaw ya lu nga ai.

e) Buga ginra masha ni

Yup tung jahpan a mahtai gaw, na a buga ginra na masha ni hpe ading tawk akyu shabyin ya nga ai. Yup tung jahpan gaw, shawa akyu hte seng ai magam bungli a matu dam lada ai hku masing jahkrat ai lam hta, jai lang na ra ai. Dai masing ni law malawng hpe, uphkang salang ni lajang na re majaw, dai ginra na masha langai hkrai a matu jai lang na matu re. Dai lam ni hta, ya kaba wa nga ai ma ni a matu hte du na ra ai aten na ma ni a laika sharin jawng; dinghku ni a matu gumhpraw dep hkap lu ai nta htong tsip, bungli, tsirung, jawng ni hte gat lawk ni hta lang na a matu htaw wa htaw sa; sak kung ni , ma ni, hkum gawng li ai nu num ni, ect, ni hpe yu gawn ai hkamja dap; hkum hkrang n kung ai ni a matu magam bungli, machye machyang atsam ningnan lu la mayu ai ni a matu hpaji shakat jawng ni, lawm nga ai.

Ginra nga masha ni yup tung jahpan hpe, uphkang ai ni kaw shanhte a lam grau grau mai kaja hkra daw jau ya na matu hpyi shawn ai hta jai lang mai ai zawn, shawa sut rai hpe jai lang mai ai lam hta, shanhte hpe mung masat shalawm na matu jai lang mai nga ai.

f) Jawngma ni, sawk sagawn ninghkrin ni hte hpji mu nu ni

Yup tung jahpan gaw, jawngma ni, sawk sagawn ninghkrin ni, hpaji mu nu ni a matu nga pra lai len hte sut masa rip kawp tara ni a lam dam lada ai hku chye na la shangun ai ahkyak ai sut rai rai nga ai. Dai hta, ma ni a hpaji lam a matu ahkyak ai sawn hpan hpaji, labau, lamu ga hpaji, myit su masa hpaji hte nga pra masa hpaji ni lawm ai sharin laika matsun ni lawm nga ai.

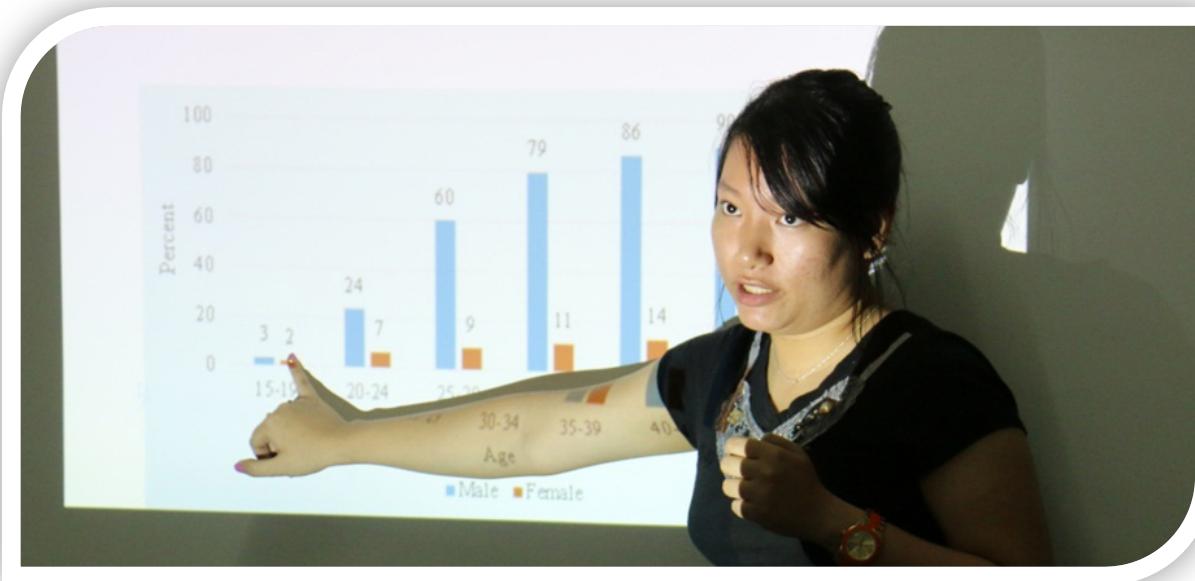
g) Ra lata poi hte seng ai hkrang ni, zing hkri ni hte wuhpung ni

Yup tung jahpan gaw, kaja ai asuya hte democrecy gaw gap lam a matu grai ahkyak ai lam rai nga ai. Ga shadawn, jahpan ni gaw mungdaw, ginwang, mare ninghtawn hkan na ra lata me jaw lu ai masha jahpan hpe jaw ya ai re majaw, asan sha mu mada lu ai ra lata lam byin tai na matu jai lang mai nga ai. Dai hku nna, ra lata poi magam bungli hta lawm ai ni, asan sha dan leng ai hku ninghtan shinggin mai ai, ra lata me bang lu ai jahpan galaw ai hta reng hkang mai ai hte, shanhte nan ra lata poi hpe reng hkang mai nga ai.

Bawng Ban Lam Hpe Gara Hku Ningthan Shinggyin Na (sh) Yup Tung Jahpan Ndaus Shabra Ai Hte Seng Ai Lam

Lawu na ninggam ni gaw, yup tung jahpan ndau shabra na matu ningthan shinggyin ai hte woi awn ai lam a matu, nang hpe garum shingtau ya na ra ai. Byin nga masa yawng gaw, lak lai ai lam ni hkrai re ai hpe matsing da ra ai. Aloi sha chye na la lu hkra woi awn ra ai re majaw, nang hku nna, ginra masa ni hta hkan nna shang lawm ai ni a matu lachyum pru hkra lawu na ninggam ni hpe gara hku jai lang na ngu ai daw dan ra ai.

Myit hta galoi mung bang da ra ai lam gaw, bawng ban ai hta yawng shang lawm ai lam rai ra ai. Dai majaw, shanglawm ai ni ndut ndang shang lawm lu na hpe n-gun jaw ai hte, shanhte bai dinglun lu hkra, tang du ai zai ladat nnan ni gin shalat jai lang ra ai.

1. Shang Lawm Na Ni Hpe Saw Shaga Ai Lam

- Bawng ban ai lam tang du na matu hte ningmu ni garan gachyan lu hkra woi awn lu na matu, law dik marai 50 hpe yaw shada ai re. N bung ai wuhpung kaw na ahkyak ai dat kasa ni hpe saw shaga u.

• Yaw shada ai wuhpung nkau mi a jahpan hpe lawu e ka da ai re. Zuphpawng ni hpe wuhpung nkau mi rau jawm galaw mai ai. N bung ai shingdu labau hte ningmu n bung ai ni jawm bawng ban na hpe n gun jaw ai lam rai wa na re. Dai zawn n bung ai wuhpung na ni jawm bawng ban na n mai byin ai shara kaw gaw, san san re wuhpung kaji ni hkrai ninghtan shinggyin let woi zuphpawng mai ai.

- i. Makam masham hte seng ai wuhpung ni a dat kasa ni.
- ii. Myu baw sang lam yan masa hte seng nna bungli galaw ai wuhpung ni (Lama wa mungdan/mungdaw kaw nga ai rai yang).
- iii. Nu num wuhpung hte seng ai dat kasa ni.
- iv. Ramma wuhpung hte seng ai dat kasa ni.
- v. Asuya n re ai wuhpung ni hte seng ai dat kasa ni.
- vi. Lak san myit lawm ai wuhpung ni.
- vii. Myu baw sang ni a ningbaw ningla ni.
- viii. Kaga mung shawa akyu galaw ai wuhpung ni a dat kasa ni.
- ix. Buga ginra ningbaw ningla ni.
- x. Hkum hkrang ra rawng ai masha ni a dat kasa ni.
- xi. Yup tung jahpan hpe jai lang nna bungli galaw ai asuya magam dap ni a dat kasa ni.
- xii. Shawa shi matut mahkai lam hte seng ai dat kasa ni.

• Kaga sut masa hte seng ai dat kasa ni hte htung lai masa ningbaw ni hpe saw shaga mai ai.

• Zuphpawng nhtoi a shawng e yawm dik 7 ya jau tau hkrau saw shaga ai lam shana ra ai. Dai hpe tang du ai hku Fax (sh) email (mai byin ai ginjang hku) shadu/ shana mai ai. Zuphpawng a lam hpe, aloi ali mai lu ai ndau pyen chyang hta shakap da mai ai.

• Phone hte mung shangang shakang ai lam matut galaw ra ai. Aten dep lu hpang na matu, saw shaga da sai ni hpe jau jau sa du na matu saw shaga ra ai.

2. Zuphpawng A Matu Hkyen Lajang Ai Lam

• Saw shaga da ai masha jahpan hta hkan nna, ashang awang hpawng lu na matu gawk (sh) shara masat ra ai. Shang lawm na masha jahpan hta hkan nna, shawoi na hte n bung ai hku dung shara hpe lajang mai ai. Ga shadawn, U hkrang masa hku dung ai gaw grau jai lang ai zuphpawng dung lai rai nna, shang lawm ai ni man hkrum jahta lu ai; wuhpung kaji ni hku bawng ban nna (sh) jawm myit yu ai lam ni galaw mai ai saboi kaji ni jai lang mai ai.

- Jai lang na baw sang ga hpe daw dan u. La ma ga byan ra jang, ga byan ya lu na wa hpe shatsam da u. Ga byan na aten hpe zuphpawng lamang hta bang da u.
- Yaw shada da ai masha ni hpang de, tang du ai hku chye na la shangun ai baw ladat ni hpe daw dan u. Ga shadawn, game ginsup ai hku rai yang rammma ni grau myit shang sha ai hte shang lawm na matu atsam jaw lu ai. Shawa hte jahta mai ai aten hta hkan nna, ga san hte mahtai, ga san kadun, gamung nau ra, wuhpung hku bungli jawm galaw ai hte myit sawn shachyaw chyai ai ladat ni gaw jai lang mai ai ladat ni re (nkau mi hpe gaw rau gumhpawn nna jai lang mai ai).
- Arung arai ni hpe hkyen lajang da ra ai: Shang lawm ai ni yawng, teng man jaw ang ai yup tung jahpan hte seng ai mahtai ginchyum rai na matu, chyeda ra ai ninggam hte ninggam matsun hte mahtai ni hpe, langai hpra lu lang na matu nang hkyen da ya ra ai.
- Shang lawm ai ni, bawng ban hpawng ngut ai hpang bai dinglun lu na matu hkyen da ya ra ai.
- Lu na hte sha chyai hpa ni hpe mai byin yang lajang da ya ra ai. Lu sha daw jaw ai lam gaw, hkring sa la ai hte zuphpawng a hku hkau lam nam chyim lu la na matu kaba dik hkyen lajang lam langai mi re.
- Shawng lawm ai ni, bawng ban hpawng ngut ai hpang bai dinglun lu na matu, ga san ni hpe lajang ya na ra ai.
- Bawng ban ai lam hpe ka matsing da na matu, na hpung lawm masha ni hta na langai ngai hpe san da ra ai. Shang lawm ai ni a bawng ban ai lam ni, ga san ni, madi shadaw ai lam ni hpe hkrak ka matsing da lu hkra lajang ra ai. Dai ka matsing ni gaw, uphkang bungli gun hpai ai buga ginra ningbaw ni, asuya hkringmang ni hte magam dap ni (sh) masha jahpan hte seng ai magam dap ni a matu , bai ding lun ai lam ni galaw lu na matu ahkyak ai shiga ni rai nga ai.
- Shang lawm ai ni yawng a jahpan, shanhte a wuhpung a mying hte matut mahkai na hkringdat (phone numbat, email address) ni hpe ka matsing da ra ai.
- La ma, nang hpung kaji hpaw nighntan nna bawng ban yang, malawm langai hkrai hpe lit lamang ni shatsam ra ai. Bawng ban na hkrang hpe rau jawm masat ai hte, kadai ni sang lang dan na, woi awn galaw na ngu ai masing ni hpe jawm jahkrat ra ai. Dai lam ni hpe rai n bawng ban shi yang 2 ya daram tau shajin ngut ra ai. Shaloi she shang lawm na ni atsawm hkyen lajang lu na re.

3. Bawng Ban Lam Hpe Woi Galaw Ai Lam

A. Shang lawm ai ni hpe hkalum la ai hte shanhte a magam bungli ni tawn kau da nna, n dai bawng ban lamang hta aten jaw shang lawm ai majaw chyeju dum u. Shanhte sa lawm ai lam gaw, shanhte (wuhpung/ magam dap) gaw yup tung jahpan magam bungli hte ahkyak ai hku matut mahkai nga ai lam tsun u.

B. Nang hte rau woi awn ai ni hpe shachyen ya nna, shang lawm ai masha ni hpe shanhte a mying, wuhpung (sh) magam dap hte wuhpung/ magam dap/ hpung (sh) ginra hta shanhte shang lawm lit la nga ai lam ni hpe shachyen ya na matu hpyi shawn u.

C. Hkrum zup hpawng a yaw shada ai lamhpe shachyen ya nna, shanhte hpe yup tung jahpan hte seng nna ahkyak ai bungli lamang jum ai ni, jai lang na ni, yup tung jahpan kaw na ading tawk akyu kaja hkam sha lu na wuhpung/hpung ni a dat kasa ni re lam shachyen ya u.

D. Bawng ban ai aten hta lang na ladat/hkrang hpe tsun dan nna, shang lawm ai ni lama ma hpe asan sha n chye na yang, wang lu wan glang shaga san na matu n gun jaw u. Shanhte sawn dinglik ya ai lam ni hpe, jawm jahta aten hta garan gachyan mayu wa na matu U hkrang hku dung nna, jawm woi jahta ai ladat hpe jai lang u. Masa hta hkan nna, U hkrang dung jahta lam hpe, nang manu ai hku galaw jahtuk mai ai.

E. Shachyen tsun dan ai lam hta madung shiga hku nang tsun ginlen na lam nkau mi gaw lawu na lam ni rai na re.(Dai ginlen jaw na shiga ni gaw atsawm ka jahkrat da ai lam n nga ai. Shanglawm ai ni hte bawng ban sa wa na hkrang hta hkan nna, nkau mi hpe nang lata tsun mai ai (sh) kaga mai lu ai shiga ni hpe mung jai lang mai ai).

- Yup tung jahpan hta la ai lam n nga ai majaw, anhte a mungdan gaw shaning 30 ning jan tengman jaw ang ai, kam mai ai, pratdep ai masha jahpan n lu la mat ai re. 2014 yup tung jahpan gaw, anhte a ginra ni hta bawng ring masing masa jahkrat ai lam hta jai lang na prat dep jahpan shiga ni lu la shangun nga ai.
- Ndai zuphpawng/ bawng ban hpawng/ sang lang hpawng a yaw shada ai lam gaw, mungdan a matu ahkyak ai bungli galaw ai ni hte, mung shawa ni hpe 2015 May shata hta ndau shabra na yup tung jahpan mahtai madung a matu, hkyen lajang ai lam re. Yup tung jahpan gaw mung shawa mai kaja lam a matu rai nna, jahpan chyarang a madu mung mung shawa ni re.Tsun mayu ai gaw, yup tung jahpan a mahtai hpe masing gran jahkrat ai ni (hkam kaja lam, hpaji lam, shinggyim wuhpawng nga pyaw lam, sut masa lam, mungdan gaw gap lam, etc) jai lang mai ai. Bawng ring bungli galaw ai ni, mung masa galaw ai ni, buga ginra uphkang ai ni, hpaji sawk tam ai ni, shawa akyu galaw wuhpung ni, ginra nga masha ni hte dinghkrai ni a matu masing masa jahkrat ai lam ni, woi awn ai lam ni, lit la ai lam ni hta buga ginra ni hte mungdan a kaga ginra shagu a matu, grau hkrak wa shangun nga ai.
- Tau hkrau shinggyin ginchyum lu ai yup tung jahpan hpe Masha Jahpan hte Masha Pru Shang Magam Dap kaw nna 2014 August sha hta ndau shabra da sai re. Dai gaw mare ninghtawn madang hku num la gin hka nna masha jahpan hpe chye la lu shangun ai re. N dai zuphpawng hta dai jahpan ni hte seng nna, yup tung jahpan kaw na hpa shiga ni chye la lu ai, dai gaw anhte a wuphawng, gaw da ai hkrang tara masa ni hte mungdan a matu gara hku asung shang ai ngu ai hpe jawm mada yu na matu re.
- Tau hkrau shinggyin la lu ai mahtai hpe jau jau ndau shabra ai lam gaw, policy jahkrat ai ni, bawng ring masa gran ai ni, mungshawa akyu galaw ai wuhpung ni, buga ginra up hkang ai ni,

jahtum ginchyum jahpan rai n pru shi ai aten hta tau hkrau jai lang lu na matu ndau shabra ai lam re.

- Yup tung jahpan a hpang jahtum na mahtai hpe galoi ndau shabra na, hpa baw shiga ni hpe ndau shabra na ngu ai, yup tung jahpan rung a ya yang matut galaw nga ai lamang shiga ni hpe shada shana hkat nga na.

F. Mungdan ting madang hku tau shinggyin la lu ai mahtai hpe tang madun na (yawng hpawn masha jahpan, num la jahpan).

G. Mungdaw madang hku tau shinggyin la lu ai mahtai hpe tang madun na (mungdaw a yawng hpawn masha jahpan, num la jahpan).

H. Mare ningtawn madang hku tau shinggyin la lu ai mahtai hpe tang madun na (mare ningtawn a yawng hpawn masha jahpan, num la jahpan).

I. Tau hkrau gyinchyum lu ai jahpan hte seng nna baawng ban ai lam woi galaw na. Shang lawm ai ni hpe san na ahkyak ai ga san n kau mi:

- Ndai mahtai gaw na a matu hpa baw lachyum pru a ta?
- Yup tung jahpan mahtai gaw, bu htawt ai, num la shai hkat ai jahpan, nta htong tsip madang, mare ningtawn a lam ni hte seng nna, anhte hpe hpa baw tsun dan nga a ta?
- Hpa majaw ndai mahtai ni n dai hku pru wa nna, hpa naw matut galaw ra a ta?
- Ndai jahpan ni gaw dinghkrai a matu, wuhpawng a matu, ningbaw ning la ni a matu, uphkang ahkang nga ai ni a matu gara hku asung jashawn mai a ta?

J. Tau hkrau ndau shabra ai mahtai gaw, 2015 May shata hta ndau shabra na jahtum na mahtai hte loi li shai mai ai lam shang lawm ai ni hpe tsun dan u. Hpa majaw nga yang, jahtum na mahtai gaw grau jaw hkra jep joi lu na re ai majaw re. Rai tim, mungdan a matu ahkyak ai bungli galaw ai ni hku nna, aten na na wa mala hka mat sai jahpan hpe jahpring shatsup lu na matu, tau hkrau ndau ai mahtai hpe jai lang mai nga ai.

K. Mahtai madung (2015 May shata kaw ndau shabra na) gaw grau hkum tsup ai hte lawu de na lam ni (law law kaw na nkau mi), hte dai jahpan shiga malawng maga gaw mare ningtawn, kahtawng madang hku chye lu na lam sang lang dan u:

- Num la, asak, kahtawng ningchyawng/ mare kaba; uphkang yu nit masha jahpan garan gachyan lam (jahpan ni hpe Munghpawm/ mungdaw, ginwang, mare ningtawn/ mare kahtawng madang hku tang madun da na)
- Masha htat matsut lam (square kilometer langai hta nga ai masha jahpan)

- Mare ninghtawn ni a nta htintsip hkrang masa hte kun dinghku hpe woi awn ai num/la jahpan.
- Mare ninghtawn ni a num/la shai hkat ai jahpan.
- Lak san asak pang hku masha jahpan garan gachyn lam (hpaji, hkam kaja lam hte bungli bungsi masing gran na matu)
- Dinghku de ai lam hte dinghku hpe woi bau ai ni hte seng ai masha jahpan garan gachyan lam.
- Mai gan kaw nga ai myen mungdan masha ni a asak, num/la hte dai daw buga jahpan.
- Laika sharin jawng lung nga ai masha jahpan hte num/la (jawng lung nga ai ni, jawng pru mat sai ni, jawng n lung ga ai ni)
- Asak 5 ning hte 29 ning lapran na masha ni a hpaji madang.
- Yawng hpawn hte jawng lu nga ai shadawn madang (lawu tsang, lapran tsang hte lahta tsang).
- Asak hte num/la laika chye ai madang ni.
- Asak ban hte num/la ni a galaw hkawm sa nga ai lam ni (bungli lu ai, bungli n lu ai, sut hpaga lam hku shamu shamawt lam n nga ai)
- Asak ban hte seng ai masat kum la hpan.
- Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai, asak, num/la hte seng ai masha jahpan garan gachyan lam
- Htinggaw ni a nta htintsip hpan ni (Ga shadawn. condo/ taik hkan, hpun pyen nta, kawa n ta, sum, etc)
- Myi hrap wan hte seng ai n hprang madung.
- Lu hka hte lu hka n re ai hka ni lu la ai lam madung
- Shadu kachyawng lam a matu madung jai lang ai wan n shat (myi hrap wan, gas, kerosene, hpun, wan n ga, yu hku, etc)
- Dinghku n ta masha jai lang ai nam dum hpan
- Htinggaw shagu jai lang ai arung arai ni (radio, tv, mobile phone, motorcycle, lagaw leng, maw daw, etc)

L. Hpaji lam, hkam kaja lam, bungli bungsi lam, hka hte san seng lam masa ni hte seng nna bawng ring wa hkra masing gran mai ai lam ni hte seng nna, lahta na jahpan shiga ni hpe la kap let byin mai ai masa ni hpe woi bawng ban u. La ma bawng ban ai shaloi lahta na lam ni a matu n hkum tsup ai rai yang, yup tung jahpan gaw uphkang lam, lit nga ai lam, tang du ai masing gran ai lam ni a matu gara hku garum madi shadaw lu ai ngu ai hpe htawng madun u.

M. Mahtai madung hpe dip shapraw ai hku, Internet online hku hte CD ni hte shachyam shabra na re lam shang lawm ai ni yawng hpe sang lang dan u. Yup tung jahpan hte seng ai jahpan hte shiga ni hpe manu jahpu n la ai sha gam garan ya na re. Mahtai madung hta lahta de tsun lai wa

sai hte maren, mere ninghtawn madang du hkra na jahpan shiga ni lawm na re. Shiga n kau mi gaw mare kahtawng ningchyawng madang hte seng ai lam ni du hkra lawm na re.

N. Yup tung jahpan hpe shinggyim nga pra masa /sut masa hte seng ai shi ga ai hkrak htawn shana lu hkra, mahkrum madup nga ai, hpan sum hpa hte seng ai kung kyang ai ni jep sagawn nga ai lam shang lawm ai ni yawng hpe sang lang dan u. Htawn shana ai lam hta lawu de na lam ni hte shanhte madung dat madi madun mayu ai lam ni lawm na re.

- **Mayat maya lam:** Ma marai kade gaw, Myen mung na num ni, shanhte a shangai chyinghkai ai asak hta shangai ai ni rai ta? Asak aprat ram sai ni kashu kasha grau shangai a ni? Mare kaba nga num ni hte kahtawng ningchyawng nga num ni a lapran shangai chyinghkai ai madang shai hkat ai lam nga a ni? Hpaji madang tsaw ai num ni hte hpaji madang nem ai num ni a lapran shangai chyinghkai ai lam madang shai hkat ai lam nga a ni? Garum ningtum lam, ma ni hpe yu bau makawp maga lam, num kasha ma ni a hpaji matut lung lu ai lam ni hte seng nna hpa hku hpa lam jahkum shatsup ya nga a ta? Mare ninghtawn madang hta lahta na lam ni a matu, nang hku nna hpa galaw lu na ta?
- **Si hkrung si htan lam:** 1 ning mi (sh) 5 ning a npu na ma ni si jahpan, Myen mungdan hta nga ai asak ban hte num/la ni hkrung nga lu ai shaning. Num hte la hkrung lu ai shaning madang shai hkat a ni? Mare kaba hte kahtawng ningchyawng ni shai hkat ai lam nga a ni? Shinggyim nga ngwi nga pyaw lam hte seng nna galaw ya ai lam hpa baw ni nga a ta?
- **Bu htawt lam hte mare kaba nga pra masa:** Hpa majaw masha ni bu htawt ai hte gara de bu htawt ma ta? Num hte La bu htawt madang maren sha rai a ni? Masha ni htawt hkawm ai hta, kahtawng ningchyawng kaw na mare kaba de, kahtawng ningchyawng langai kaw na kaga kahtawng ningchyawng langai de, mare kaba kaw na kahtawng ningchyawng de (sh) mare kaba langai kaw na kaga mare kaba langai de grau htawt hkawm a ta? Dai zawn rai htawt hkawm ai ni a matu garum ningtum lam hpa baw ni galaw ya nga a ta?
- **Hpaji hte laika chye ai lam:** Ma la kasha kade gaw jawng lung nga a ta? Ma num kasha kade gaw jawng lung nga a ta? Num kasha hte la kasha ni a jawng lung shangut lu ai madang gara hku nga a ta? Kahtawng ningchyawng hte mare kaba lapran hpa baw shai hkat a ta? Kaning re ai lam ni gaw, ma ni, la ni, num ni a matu hpaji hte laika chye na lam ni hpe hkra machyi shangun a ta? Hpa majaw masha ni madang langai ngai kaw jawng na hkring mat ra a ta? Anhte a mungdan (sh) mare ninghtawn ni hta atsam nga ai masha ni alaw alam nga a ni? Mungdan (sh) mungdaw a bawng ring lam hte seng nna shai hkat ai lam ni matu hpa baw lamang ni lajang da a ta? Na a mare ninghtawn hta hpaji lam rawt jat wa na matu hpa baw ni galaw ra na rai ta?
- **Bungli bungsi galaw ai lam:** Marai kade bungli galaw nna, kaning re ai magam bungli/jak rung ni hte bungli galaw ma ta? Bungli n lu ai marai kade nga a ta? Dai ni hta na marai kade gaw num sha ni rai ma ta? Kahtawng ningchyawng hte mare kaba lapran hpa baw shai hkat a ta? Na mare ninghtawn a masa lam gaw gara hku rai ta? De a matu hpa lu galaw ya na rai ta?
- **Hkum hkrang ra rawng gawng kya ai ni:** Marai kade gaw hkum hkrang ra rawng gawng kya a ta? Law malawng byin ai hkum hkrang ra rawng gawng kya lam gaw hpa baw rai ta? Gara asak

pang ni grau byin a ta? Num hte la ni a lapran shai hkat a ni? Mare ninghtawn hta dai zawn re ai lam ni hpe hparan lu na matu nang hpa baw galaw ya lu na ta?

- **Ma ni hte ramma ni:** Masha jahpan hte nga pra- sut masa gaw ma ni hte ramma ni hpe hkra machyi shangun a ta? Ma ni si ai madang law na ni? Ma ni laika sharin jawng kaw rai ma ni (sh) laika sharin jawng shinggan kaw rai nga ma ni? Hpaji sharin lu na matu num/la ginhka ai lam shanhte hta byin pru nga a ni? Ramma ni bungli bungsi hte kaga sut hpaga ahkaw ahkang lu la nga ma ni? Na a mare ninghtawn a masa gaw gara hku rai ta? De a matu hpa baw galaw ra na ta?
- **Asak kaba sai ni:** Asak 65 hte de a lahta asak kaba sai masha kade nga a ta? Asak kaba sai ni hta si hkrung si htan madang kade nga a ta? Shanhte sut masa lam hte seng nna ahkaw ahkang lu nga ma ni? Kaning re ai hkum hkrang ra rawng gawng kya lam shanhte hkam sha ra nga ma ta? Shanhte dinghku hpe woi awn ai ni rai nna, dinghku hpe akyu jaw ai ni rai ma ni?
- **Nta hting tsip ni a masa, lang ai arung arai hte madu lu ai lam ni:** Myen mung dan masha ni kaning re ai nta ni hta shanu nga ma ta? Shanhte myi hrap wan lu lang nga ma ni? Shanhte hka aloi ali lu lang nga ma ni? Shanhte nam dum hte san seng ai shara hta nga lu ma ni? Shanhte npawt nhapang jai lang ra ai arung arai ni madu lu ma ni (ga shadawn – ahkyak ai shiga ni chyelu na matu radio (sh) TV)? Hpa a matu masha ni hkrun lam hkawm sa ma ta? Na mare ninghtawn a masa gaw gara hku rai? Mare ninghtawn madang a matu hpa baw galaw lu na rai?
- **Masha jahpan sawn hpajang lam:** 2014 kaw na 2064 ning du hkra na Myen mungdan a masha jahpan hpe yu yang gara hku rai wa na ta? Laika sharin jawng, tsi rung, n ta, npawt nhapng gaw gap ra ai lam zawn re ai shinggyim nga pyaw lam a matu hpa daw jau nga a ta? 10 ning (sh) 20 ning hta, na a mare ninghtawn a masha jahpan kade rai wa mai a ta? De matu hpa baw galaw ra a ta?

• **Num la shadawn shadang:** Num la shadawn shadang hte seng nna yup tung jahpan gaw gara hku madun dan nga a ta? La ni hta num ni si ai jahpan grau law nga a ni? Num ni hta la ni grau bu htawt ma ni? Laika sharin jawng hta num kasha ni hta la kasha ni grau law ma ni? Dinghku hpe la ni hta num ni grau woi awn nga a ni? Num hte la maren mara bungli hte sut hpaga lam ahkaw hakng lu ma ni? Ndai lam ni a matu hpa baw ni galaw ra a ta?

O. Yup tung jahpan a akyu rawng ai lam hpe gara hku jai lang na ngu ai myit shingran hte, shanhte a bungli ni hte shani shagu na asak hkrung lam hta akyu nga hkra gara hku jai lang na ngu ai hpe, shanglawm ai ni yawng hte myit sumru bawng ban u.

P. Shanglawm ai ni kaw na pru wa ai myit ung ang ai (sh) myit shang sha ai lam ni hpe ka matsing da u. La ma wa dai ni hpe nang n lu sang lang dan ai rai yang, seng ang ai ni hpe san u (sh) emial hte feedback2014census@unfpa.org de email hte shagun san u.

Q. 2015 ning May shata hta yup tung jahpan mahtai madung hpe ndau shabra ngut ai hpang, mung shawa a akyu galaw ai ni a matu grau lachyum pru ai hte atsam ningja gaw gap lu na re lam tsun dan u.

Woi Galaw Na Ga N Chyan

I. Madat Ai

- Bawng ban lam kaw na pru wa ai ga san, tsun shapraw ai lam, myit shang sha ai lam ni yawng hpe madat u.
- Asan sha hte tsun hparan dan lu na matu, na a ga si ni hte bai myit sAWN aru yu u (kahtap nna madung tsun jahta ai lam ni).
- "Ngai n chye ai" (sh) "Ngai hkrak n lu tsun ai" ngu tsun tim mai ai. Nang hku nna dai mahtai ni hpe chye la nna shanhte hpe bai tsun dan na re lam, ga san tsun shapraw ai wa hpe chye shangun u.
- Tsun bawng ban ai lam madung ni hpe laika hte ka matsing da u. Dai ka matsing da ai lam ni hpe shinggyin nna, kaga yup tung jahpan hte seng ai yu hpareng hkrang masa ni hte garan gachyan mai nga ai.

II. Shang Lawm Ai Lam

- Bawng ban tsun jahta hpawng hta lawm ni langai hprA tsun jahta lu na ahkang lu hkra shakut shaja let woi galaw u. Shang lawm ai ni yawng hpe, shanhte a ningmu ni kaga ni hte bung ai mi rai rai (sh) shai ai mi rai rai, tsun shapraw na matu saw shaga u.
- Shang lawm ai ni yawng shang bawng ban mai ai ladat ni hpe jai lang u (ga san & ga htai, ga san shingjawng lam, wuhpung hte rau bungli galaw ai lam, ginsup lam, etc).
- N bung ai ningmu ni hpe tau hkalum la ai lam kahtap kahtap tsun u. Kadai mung kung kyang ai (sh) mungdaw (sh) mare nightawn a matu tsun shaga ahkang lu ai dat kasa hku n myit mada ai lam shang lawm ai ni yawng hpe shadum u.
- Num, ramma, asak kaba sai ni hte hkum hkrang ra rawng ai wuhpung wuhpawng ni hpe shanhte a ningmu ni tsun shapraw na matu n gun jaw u.

III. Bai Shateng Ai Hte Hpung Dim Dat Ai Lam

- Yup tung jahpan gaw mungdan hte buga ginra madang bawng ring masing hte democracy masa de htawt sit ai lam a matu ahkyak dik ai jahpan re lam, shang lawm ai ni hpe bai shateng tsun dan u.
- Yup tung jahpan a mahtai hte tang madun lam hpe aten dep hte dang leng ai masa hku ndau shabra na re lam, kahtap tsun dan u. Ndau shabra ai hte rau, dip shapraw da ai jahpan ni hpe mai sau hta dip shapraw ai hkrang hte electronic hkrang ni hku myit lawm ai ni yawng lu la na re.
- Shang lawm ai ni, la ma yup tung jahpan shiga ni hpe grau lu la mayu yang matut mahkai lam hta lang mai ai lam ni hpe jaw let hpung dim dat u. Shanhte hku nna ningmu ni, ga san ni (sh) bai htang shana ai lam ni hpe feedback2014census@unfpa.org de shagun mai ai.

Shanglawm ai ni bawng ban ngut ai hpang na ga san jahpan

Shang lawm ai wa a labau kadun

La Num

Asak pang: 15-24 25-29 30-49 50+

1. Gara baw wuhpung hpan a dat kasa rai a ta?

Makam Masham wuhpung ☐	NGO/INGO ☐
Amyu baw sang wuhpung ☐	Asuya magam dap ☐
Nu num wuhpung ☐	Dinghkrai ☐
Ramma wuhpung ☐	kaga laksan _____

2. Ndai bawng ban hpawng ngut jang, ngai hta yup tung jahpan a yaw shada ai lam hte de a akyu gaw nye mungdan hte nye wuhpung a matu re lam grau san ai hku chye na sai.

- Aja awa myit hkrum ai
- myit hkrum ai
- Myit hkrum ai mung n re/myit n hkrum ai mung n re.
- Myit n hkrum ai
- Aja Awa myit n hkrum ai

3. Ndai bawng ban ai lam gaw, nye a yup tung jahpan hte seng nna hkam la shut ai lam n kau mi hpe dawm kau ya ai.

- Aja awa myit hkrum ai
- Myit hkrum ai
- Myit hkrum ai mung n re/myit n hkrum ai mung n re.
- Myit n hkrum ai
- Aja Awa myit n hkrum ai

4. Ndai bawng ban ai lam gaw, nye a yup tung jahpan hpe n kam ai myit hpe la kabai kau ya ai.

- Aja awa myit hkrum ai
- Myit hkrum ai
- Myit hkrum ai mung n re/myit n hkrum ai mung n re.
- Myit n hkrum ai
- Aja Awa myit n hkrum ai

5. Yup tung jahpan kaw nna shapraw ai n bung ai sumtang ni hte n bung ai hkrang tara masa hta, dai ni hpe gara hku jai lang ai ngu ai lam ni hpe, ngai ya chye na sai.

- Aja awa myit hkrum ai
- Myit hkrum ai
- Myit hkrum ai mung n re/myit n hkrum ai mung n re.
- Myit n hkrum ai
- Aja Awa myit n hkrum ai

6. Nye a myit hta, yup tung jahpan hte ndau shabra ai lam ni hpe nye a wuhpung hte buga na ni hpe sang lang dan na matu manu ai hku hkam sha ai.

- Aja awa myit hkrum ai
- Myit hkrum ai
- Myit hkrum ai mung n re/myit n hkrum ai mung n re.
- Myit n hkrum ai
- Aja Awa myit n hkrum ai

7. Yup tung jahpan hte seng ai, hpang na madang a matu ngai shang lawm mayu ai lam gaw:

- a. Mahtai madung hte seng ai shiga hkap la lu ai. rai sa N re
- b. Mahtai madung hte seng nna, buga wuhpawng a ningtan shinggyin salang tai wa ai.
rai sa n re
- c. kaga: _____

8. Ndai bawng ban lam grau kaja wa na matu nang gara hku hpaji jaw mayu a ta?

9. kaga hpaji jaw matsun madun ga ni:

Grau hkum tsum ai shi ga ni hpe tam la lu namatu:

www.dop.gov.mm

<http://myanmar.unfpa.org/census>

